

IZVJEŠĆE O STRUČNOJ POSJETI KNJIŽNICI KAPUCINSKOG SAMOSTANA GOSPE OD POJIŠANA U SPLITU

U sklopu nacionalnog programa identificiranja baštinskih knjižnica/zbirki, po nalogu Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, dana 1. srpnja 2011. predstavnici Sveučilišne knjižnice u Splitu i knjižnice Arheološkog muzeja u Splitu posjetili su kapucinski samostan Gospe od Pojišana u Splitu. U tome samostanu pohranjena je zbirka starih i rijetkih knjiga iz knjižnice riječkog kapucinskog samostana te iz više knjižnica samostana u Dalmaciji.

Zbirku je prethodno identificirao, popisao i vrednovao Arsen Duplančić, a za potrebe ovoga izvješća utvrđeno je stanje knjiga, uvjeti u kojima se one čuvaju i prijedlozi mjera zaštite.

Knjižnicu su posjetili: Arsen Duplančić iz Arheološkog muzeja u Splitu, odličan poznavatelj ovog knjižničnog fonda i autor opširne studije o knjižniciⁱ, mr. sc. Dubravka Dujmović, voditeljica Službe za istraživanje i razvoj, Branko Bralić, fotograf te Ana Radić Bizjak, voditeljica Odjel za zaštitu i digitalizaciju građe i Ines Rušić Sokol, pomoćni knjižničar-knjigoveža s istog odjela.

Kapucinski samostan i knjižnica Gospe od Pojišana u Splitu

Do dolaska kapucina u Split 1908. godine na Pojišanu nije postojao samostan. Dogradnjom kuće 1910-1911. godine uređen je prvi dio zgrade samostana u kojem je značajno mjesto pripalo knjižnici.ⁱⁱ Za stvaranje knjižnice zaslužni su fra Bernardin Škrivanić, koji je od talijanskih kapucina koji su preuzeli riječki samostan uspio dobiti dio knjiga i tijekom 1926. godine izraditi ormare za smještaj knjiga te nekadašnji župnik i kanonik dr. Ivan Kukanić, koji je sistematizirao i popisao knjige o čemu svjedoče 1928. godine dovršena knjiga inventara podijeljena u tri dijela: po policama, po autorima i po predmetima.ⁱⁱⁱ

Knjige su smještene u otvorenim drvenim ormarima koji se protežu duž svih zidova knjižnice, do plafona, i od kojih samo kutni ormari imaju u donjem dijelu vratnice. Označeni su rimskim brojevima od I. do XXV a u svakom ormaru ima 11 polica. Izuzetak su ormari iznad vrata i prozora knjižnice.^{iv} Usred prostora knjižnice postoje i tri samostojeće, otvorene police, različitih visina. U knjižnici postoji i kataložni ormarić, svjedok pokušaja katalogiziranja građe u knjižnici. Postojeći listići ne sadrže sve potrebne podatke kao ni precizne signature.^v

Prostor knjižnice, površine oko 50 m², s drvenim podom, nalazi se u prizemlju samostanske zgrade. Uz manja oštećenja, zidovi knjižnice su dobro očuvani. Knjižnice je trajno je bez dotoka svježeg zraka budući da je jedini prozor zatvoren i zakovan da bi se na taj način spriječilo nasilno ulaženje s ulice. Prostor je suh. Na dan posjete knjižnici, 1. srpnja 2011. očitani smo sljedeće vrijednosti temperature i vlage u zraku:

Datum, sat 1.VII. 2011.	Temperatura	Vlaga
9,30	26,8°	52%
10,30	27°	51,3%

Vani je vrijeme bilo suho, sparno i sunčano.

Iako prašan, prostor se dobro održava. Tijekom pregleda knjiga zamijetili smo i fotografirali više srebrenih ribica u knjigama i na policama. U prostoru nisu zamijećena druga aktivna organska onečišćenja.

Knjižna grada u samostanu Gospe od Pojšana

Arsen Duplančić utvrdio je da je u fondu pohranjeno 554 svezaka knjiga, 12 naslova periodike i sedam rukopisa. Veliki broj knjiga tiskan je goticom (167). Veliki je broj knjiga tiskanih na sjeveru Hrvatske, na kajkavskom narječju i na slovenskom jeziku što nije uobičajeno za knjižnične sadržaje samostanskih knjižnica u Dalmaciji.^{vi} U fondu, na policama zajedno je su smještene nove i starije knjige, monografske publikacije i periodika.

„Knjige pojšanskog samostana najviše odražavaju talijansko (prvenstveno mletačko) a zatim austrijsko i njemačko tiskarstvo, dok su francuski proizvođači knjiga zastupljeni tek s desetak naslova. (...) stare knjige iz Zadra, Splita i Dubrovnika slabo su zastupljene u samostanu na Pojšanu, ali su zato brojnije one iz Zagreba (najstarije iz 1730. /Sveti evangeliumi/ i 1740. /I. Belostenec/), Osijeka i Rijeke“.^{vii}

U knjižnici nema inkunabula; najstarija je knjiga iz 1501. godine, a 11 knjiga je iz 16. stoljeća. Knjige su različitog sadržaja. Uz veći broj vrijednih izdanja Biblija, od kojih je najstarija iz 1584. godine, u knjižnici je sačuvan i veliki broj misala (među njima i glagoljski tiskan u Rimu 1741. kojeg je priredio Mate Karaman), brevijara, oficija, katekizama. Tu su i djela iz patristike, teološka djela, poučno-nabožna literatura, molitvenici i pjesmarice, životopisi i panegirici, djela iz filozofije, crkvene i svjetske povijesti, arheologije, povijesti umjetnosti, crkvenog i civilnog prava, politike, retorike. U fondu je i nevelika zbirka djela antičkih pisaca, klasičnih djela iz svjetske književnosti, knjige iz zemljopisa, prirodopisa, poljodjelstva, pomorstva, pedagogije. U fondu se čuva i sedam rukopisa, među njima i „Komad skazanja i povidanja otoka, i grada Kersckoga“ Ivana Feretića iz 1810. godine.^{viii}

Oštećenja knjižnične građe

Uvidom u fond odmah se uočavaju mehanička oštećenja građe. Veći broj starih knjiga ostao je bez uveza. Gotovo svi stari uvezi su oštećeni; kožni ovici, sada slabo vidljivih reljefnih ornamenata odvojeni su od drvenih daščica, a kopče na knjigama su uništene ili nalazimo samo njihove ostatke. Pojedini, postojeći uvezi odvojeni su od knjižnih blokova, a hrbati su oštećeni ili raspadnuti. Brojni knjižni blokovi posve su se raspali. Pojedini listovi u knjigama su poderani, nedostaju ili su uništeni uslijed organskih djelovanja plijesni, insekata i glodavaca.

Uz mehanička, u fondu su prisutna i organsko-biološka oštećenja. Djelovanjem vlage na pojedinim uvezima ili u knjižnim blokovima nastale su ružne mrlje, na nekima su se kao posljedica pojavile i gljivice. Na nekim knjigama gljivice su uništile papir. Papir je uništen i djelovanjem insekata.

Veći broj knjiga trebat čišćenje prljavštine nastale tijekom vremena.

Arsen Duplančić odabrao je najoštećenije knjiga za fotografiranje koje su i na taj način dokumentirane.

Prijedlog mjera zaštite

Na drugom katu samostanske zgrade upravo se adaptira prostor za novu knjižnicu. To je suh, svijetao i zračan prostor, 60m² površine, s pet manjih prozora za koji planiraju nabaviti kompaktnu.

U samostanu su u dilemi da li u novi prostor preseliti cijeli fond knjižnice ili samo novije knjige koje su sada smještene na podu, u prostoru koji se adaptira. Budući da je sadašnji prostor stare knjižnice ambijentalan, ugodan prostor tipične samostanske knjižnice s početka 20. stoljeća trebalo bi ga svakako takvim i sačuvati. Sve je više i daleko starijih samostanskih knjižnica, s vrijednim drvenim namještajem koje žele napustiti smještaj knjiga unutar drvenih ormara, prema, iz toga proizašlim signaturama, pa je vrijeme da se takve cjeline pokuša sačuvati bez obzira na visoku cijenu njihove konzervacije. Da bi se očuvala postojeća knjižnica samostana Gospe od Pojišana, potrebno je poduzeti mjere zaštite drvenog namještaja i poda a otvaranjem zabravljenog prozora riješiti pitanje dotoka svježeg zraka i prirodnog svjetla. Sigurnost prostora lako bi se riješila suvremenim alarmnim uređajima, pogotovo jer se uz vrijedne knjige u knjižnici čuvaju i umjetnine.

Osim prostora, treba zaštititi i knjižnu građu. U fondu se nalazi veći broj knjiga folio formata s lijepim i očuvanim izvornim drvenim uvezima, obloženima kožom, sa zakovicama i kopčama. Neki od tih uveza su oštećeni te im treba restauracija i/ili konzervacija. Veći broj vrijednih knjiga ostao je bez uveza pa je i tu potrebna restauracija. Trebat će obnoviti i oštećene ili raspadnute hrbate knjiga a novim šivanjem i međusobnim spajanjem listova obnoviti knjižne blokove te restaurirati ili konzervirati oštećenja papira nastala uslijed djelovanja vlage, plijesni i insekata. Sve knjige treba očistiti od prašine a neke kemijskim

postupcima osloboditi naslaga višegodišnjih nečistoća nastalih uslijed atmosferilija, uporabe, selidbi, smještaja.

U Splitu, 6. srpnja 2011.

mr. sc. Dubravka Dujmović,
voditeljica Službe za istraživanje i razvoj

ⁱ Duplančić, Arsen. Stare i rijetke knjige u samostanu Gospe od Pojišana . U: Kapucinski samostan i svetište Gospe od Pojišana u Splitu : zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u povodu 100. obljetnice dolaska kapucina na Pojišan : Split , 27. svibnja 2009. / uredio Arsen Duplančić. Split : Kapucinski samostan Gospe od Pojišana u Splitu, 2010. Str. 281-352.

ⁱⁱ Ibidem, str. 282.

ⁱⁱⁱ Ibidem, str. 282-284.

^{iv} Ibidem, str. 284.

^v Ibidem.

^{vi} Ibidem, str. 281.

^{vii} Ibidem, str. 288-289

^{viii} Ibidem, str. 289-307.